

Życie ulic

Kto mieszka dziś na Adolf Hitler Strasse? Gdzie była ulica Feliksa Dzierżyńskiego? Nazwy ulic są świadectwem historii.

Historia ulic Gostynia czeka na szczegółowe opracowanie. Brakuje map miasta do okresu średniowiecza, które mogłyby jednoznacznie przedstawić, jak zmieniły się nazwy dróg miejskich. Z dość ubożego materiału można jednak w przybliżeniu podać, jak wyglądał Gostyń w wiekach średnich.

Średniowiecze

Najstarsze nazwy odnoszą się właściwie tylko do centrum miasta. Pozostałe drogi bądź jeszcze nie istniały, bądź też pełniły rolę ścieżek polnych, których nazwy nie zachowały się w zapiskach. Jeszcze 6 lub 7 wieków temu istniały, dziś natomiast zostały pochłonięte przez zabudowę miejską. Bez zmian od średniowiecza pozostały nazwy: Kacza, Kościelna, Wrocławska, Poznańska, Zamkowa i prawdopodobnie Młyńska oraz Łazienna. Są to więc najstarsze nazwy ulic w Gostyniu. W tym okresie pojawiają się też nazwy ulic, których położenie trudno zlokalizować: Kościelna, Kaliska i Borkowska. Mimo iż z całą pewnością były to drogi wiodące do Kościana, Kalisza i Borku trudno dzisiaj ustalić gdzie one się znajdowały. Podobny problem wiąże się ze średniowiecznymi nazwami ulic: Łaziebna, Kozia, Szewska, Wielka, Szpitalna, czy Garncarska. Według mapy sporządzonej przez Władysława Kołomołockiego w latach trzydziestych, ulica Szewska to część dzisiejszej ulicy Wolności. Być może ta sama droga, od Rynku do bramy miejskiej, nosiła też nazwę ulicy Kaliskiej. Część regionalistów gostyńskich lokuje ulicę Wielką, jako dzisiejszą 1 Maja. Można również pokusić się o hipotezę, że Łaziebna jest wczesną nazwą Łaziennej. Pozostaje problem lokacji ulicy Szpitalnej. Bardzo prawdopodobne wydaje się skojarzenie nazwy ulicy z pierwszym, powstałym na początku XIV wieku szpitalem przy kościele Świętego Ducha - nie obecnym, lecz gotyckim, drewnianym. Obiekt sakralny znajdował się przy deptaku, wydaje się więc prawdopodobne, że mianem Szpitalna określano część ulicy 1 Maja lub też innej, nie istniejącej dziś drogi, być może łączącej dzisiejszy deptak z ulicą Ks. F. Olejniczaka.

Szewska? - Tam gdzie buty szyci

•ródłostów nazw w większości jest prosty do odgadnięcia. W średniowiecznym mieście nazwy ulic pochodziły do mieszkających przy nich (czy też mających tam sklepy, kramy) mieszczan trudniących się określonym zajęciem. I tak na Szewskiej prawdopodobnie miało

swę warsztaty kilku szewców, na Garncarskiej wyrabiano garnki itp. Dziś może się nam wydawać to dziwne, ale wówczas dążono do tego, by „sklepy” czy warsztaty tej samej branży znajdowały się blisko siebie. Od XVI wieku pojawia się nazwa Nowe Wrota. Zawdzięcza ona swoje określenie wybudowanej tam, jako ostatniej trzeciej bramy miejskiej. Dwie pozostałe można w przybliżeniu zlokalizować. Brama Szewska (Kaliska) znajdowała się na ulicy Wolności, w okolicy dzisiejszego prostobwa. Brama

stych uchwalila nadanie temu terenowi nazwy Plac Karola Marcinkowskiego. Drogi wylotowe nosiły nazwy pochodzące od miast, ku którym prowadziły: Poznańska, Starogostyńska oraz Leszczyńska (dziś Powstańców Wielkopolskich).

Poznańska czy Posenerstrasse?

Okupacja hitlerowska wprowadziła kolejne zmiany w nazewnictwie ulic. Władze hitlerowskie nie były zainteresowane nadawaniem nowych imion wszystkim nitkom

Hitler Strasse (Wrocławska), Theodor Drewe-Strasse (Nowe Wrota), Bismarckplatz (Plac Karola Marcinkowskiego), Strasse der S.A (Wolności) oraz Freiheit Strasse (1 Maja). Nazwa Freiheit Strasse (Cmentarna) wiązała się z leżącym przy tej ulicy cmentarzem ewangelickim.

Wrocławska: pięć nazw - siedem zmian

Niektóre ulice szczególnie często doświadczyły „manipulowania” ich nazwami. O ile nie zmieniano nigdy nazwy ulicy Poznańskiej, to jej odpowiedniczce po drugiej stronie miasta towarzyszyły częste zmiany imienia. W średniowieczu występowała jako Wrocławska. W XIX wieku i pierwszych latach XX ulica nosiła miano: Krobska. Po odzyskaniu niepodległości, na początku lat dwudziestych ulicy nadano imię 3 Maja. W 1939 roku Niemcy zmienili nazwę najdłuższej w Gostyniu ulicy na: Adolf Hitler Strasse. Po wojnie na krótko wrócono do nazwy 3 Maja. Nowe władze uważały jednak, że główne ulice powinno określać się imionami zasłużonych działaczy komunistycznych. Około 1948 roku ulica ta otrzymała imię Juliana Marchlewskiego, działacza wsławionego planami utworzenia z Polski kolejnej republiki ZSRR. Dopiero po odzyskaniu pełnej suwerenności władze samorządowe na początku lat czterdziestych przywróciły pierwotną nazwę: Wrocławska.

Co komu nazwa...

Podobnie ciekawe są losy ulicy łączącej dwie największe „wylotówki” - Kolejowej. Swoją nazwę zawdzięcza oczywiście dworcowi

Józefa Stalina. Po kompromitacji generalissimusa i wyjawieniu niektórych jego zbrodni, nazwę zmienił na Polskiej Partii Robotniczej. W ostatnim dziesięcioleciu przywrócono nazwę Kolejowa. Również skomplikowane były losy ulicy Folegi. Okupanci hitlerowscy zmienili nazwę na Korner Strasse. Po wojnie ulicę tę, łączącą się z ówczesną PPR, nazwano Zjednoczenia Ruchu Ludowego. Obecnie nosi imię wielkiego działacza PSL - „Piast”, Wincentego Witosa.

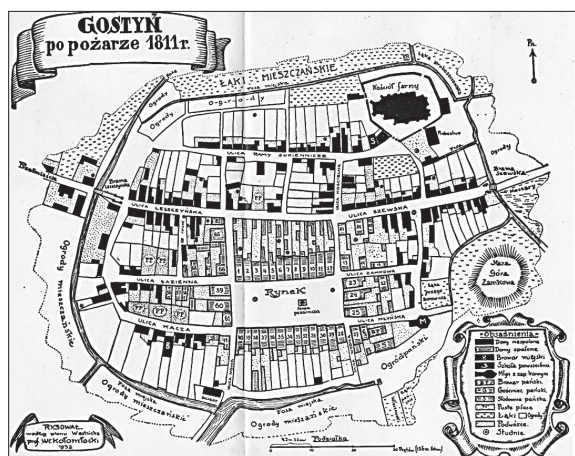
Powojenny „bum” na zmiany

Po drugiej wojnie światowej nowe władze często wykorzystywały imiona działaczy komunistycznych do nadawania nazw ulic. W ten sposób powstały: Władysława Świerczewskiego (Bojanowskiego), Hanki Sawickiej (Chrobrego), Marcina Buczka (Stanisława Mikołajczyka), Marcellego Nowotki (Mieszka I), Feliksa Dzierżyńskiego (ks. Franciszka Olejniczaka), Kazimierza Urbańskiego (Stanisława Taczaka) oraz Małgorzaty Fornalskiej (Władysława Sikorskiego). Pewne nazwy związane były z tak częstymi w czasach PRL, obchodami rocznic: 20 Października (Marii Konopnickiej) czy 15-lecia Polski Ludowej (Łokietka). Wszystkie te ulice noszą dziś inne nazwy. Istnieje jednak grupa nazw ulic, które zmienił po wojnie, nie powróciły już do swych pierwotnych określeń. Ulica Wiosny Ludów przed 1939 rokiem nosiła nazwę Szeroka. Droga wiodąca od rynku do bazyliki, przed wojną określana była jako Kłasztorna. Hitlerowcy, którzy Świętą Górę zamienili na magazyn, przemianowali Kłasztorną na Strasse der S.A. Po wojnie nowe władze unikały wszystkich, co mogło być kojarzone z religią. W latach czterdziestych wprowadzono nową nazwę - Wolności. Podobny los spotkał ulicę Świętego Ducha. Hitlerowcy wprowadzili w jej miejsce Freiheit Strasse. Po wojnie przemianowano na 1 Maja. Z innych powodów zmieniono nazwę ulicy Nad Polskim Rowem. Po wojnie wprowadzono nazwę Mostowa. Być może sugerowało się faktem tragicznego zanieczyszczenia i wyglądu owego Polskiego Rowu. Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, zmieniono też nazwę ulicy Świerkowej na Przemysława II.

Wydawałoby się, że ulice trwają niezmiennie przez lata swojego istnienia. Dotykając ich jednak wydarzenia historyczne, kształtując nie tylko wygląd, ale i nazewnictwo.

GRZEGORZ SKORUPSKI

Dziękuję Muzeum w Gostyniu za pomoc i udostępnienie map.

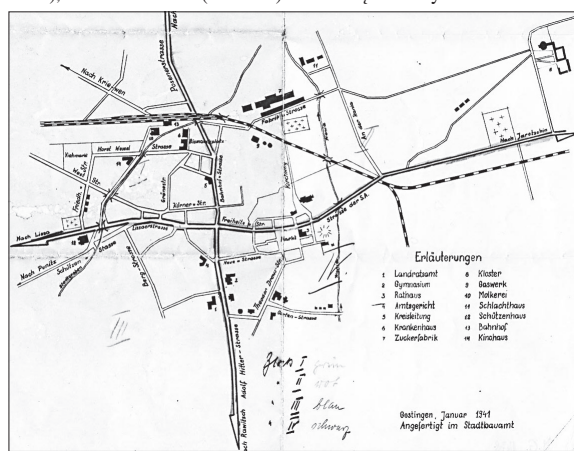
Gostyń w XIX wieku.

Leszczyńska natomiast zamykała teren średniowiecznego miasta, pomiędzy skrzyżowaniem Kolejowej i 1-go Maja, a siedzibą redakcji Życia Gostynia. Związaną z rzemiosłem nazwę posiada także ulica Tkacka. Jeszcze w XIX wieku nosiła ona nazwę Ramy Sukiennicze.

Przed wojną

Nazwy ulic w czasach XVII - XVIII wieku nie ulegały większym zmianom w stosunku do średniowiecza. Lata zaborów wprowadziły nowe określenia, brak jednak szczegółowych danych, dzięki którym można byłoby podejść do zagadnienia całościowo. Zupełnie inaczej jednak przedstawia się sytuacja w okresie międzywojennym. W latach 1919 - 1939 nastąpił szybki rozwój Gostynia. Utworzone nowe osiedle, przy którym w latach trzydziestych wybudowano kino, nosiło nazwę Dobramyśl (Edmunda Bojanowskiego). Ulica wiodąca z rynku w kierunku Leszczyńskiej nosiła początkowo nazwę Nowa. Pod koniec lat dwudziestych zmieniono nazwę jej części, od skrzyżowania z Wrocławską do Leszczyńskiej na Sądowa. Podobnie lokalizacja nowego, większego targowiska na osiedlu Dobramyśl, spowodowała, iż dotychczasowa nazwa Targowisko dla placu przy szpitalu musiała zostać zmieniona. Rada Miejska w latach trzydzie-

komunikacyjnym w Gostyniu. Polskie nazwy zostały, więc po prostu przetłumaczone na niemiecki. Pojawiły się nazwy Lissaerstrasse (Leszczyńska), Neue Strasse (Nowa), Fabrik-Strasse (Fabryczna), An dem Kania (Nad Kanią), Berg-Strasse (Górna), Bahnhof-Strasse (Kolejowa), Grünstrasse (Zielona), Schutzen-Strasse (Strzelecka), Friedhoff-Strasse (Parkowa)

Plan miasta w 1941 roku.

itp. Wprowadzono jednak kilka nowych nazw: Körner-Strasse (Wincentego Witosa), West Strasse (Pólna, kiedyś jednak określana także jako Zachodnia), Horst Wessel-Strasse (Bojanowskiego), Adolf

kolejowemu znajdującemu się na jej końcu. Ponieważ obok 1 Maja, stanowi ona centrum handlowe - nazwa miała tutaj duże znaczenie propagandowe. Nowe władze po II wojnie światowej nadały jej imię